

Informacinis pranešimas

EMCDDA IR EUROPOLO 2019 M. ES NARKOTIKŲ RINKOS ATASKAITA

Naujoje ataskaitoje atkreipiamas dėmesys į ES narkotikų rinkų plataus masto poveikį sveikatai ir saugumui

(BRIUSELIS, 2019 11 26 **NESKELBTI iki 10.00 val. Vidurio Europos (Bruselio) laiku (9.00 val. Lisabonos laiku)**) Kasmet mažmeninės prekybos lygmeniu narkotikams europiečiai išleidžia ne mažiau kaip 30 mlrd. EUR, taigi, Europos Sąjungoje narkotikų rinka yra vienas pagrindinių organizuoto nusikalstamumo grupuočių pajamų šaltinių. Šis skaičius paskelbtas šiandien **2019 m. ES narkotikų rinkų ataskaitoje**, kurią parengė **Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centras (EMCDDA)** ir **Europol** ⁽¹⁾. Maždaug du penktadaliai (39 proc.) šios bendros sumos išleidžiama kanapėms, 31 proc. – kokainui, 25 proc. – heroinui ir 5 proc. – amfetaminams ir MDMA (1.1 pav.) ⁽²⁾.

Šios dvi agentūros kartu parengė savo trečią esamos Europos neteisėtų narkotikų rinkos padėties apžvalgą. Šioje ataskaitoje aptariamos tendencijos įvairiuose narkotikų tiekimo grandinės etapuose – nuo jų gamybos ir kontrabandos iki platinimo ir pardavimo. Ataskaitoje aprašoma, kaip narkotikų rinka visapusiškai veikia sveikatą ir saugumą ir kodėl, siekiant įgyvendinti veiksmingą narkotikų kontrolės politiką, itin svarbu vadovautis holistiniu požiūriu.

Šiandien pristatydamas ataskaitos išvadas, **už migraciją, vidaus reikalus ir pilietybės klausimus atsakingas Europos Komisijos narys Dimitris Avramopoulos** sakė: „Organizuotos nusikalstamos grupės greitai randa naujų pasipelnymo būdų, vis labiau išnaudoja technologijų ir logistikos naujovių teikiamas galimybes savo veiklai tarptautiniu mastu plėsti. Be to, narkotikai dabar lengviau prieinami Europos vartotojams, dažnai – socialinės žiniasklaidos priemonėmis ir internetu. Šiandienos ataskaita dar kartą patvirtina, kad neteisėta narkotikų rinka ir toliau kelia grėsmę mūsų piliečių sveikatai ir saugumui. Kartu su mūsų valstybėmis narėmis ir tarptautiniais partneriais mes ir toliau visapusiškai stiprinsime kovą su narkotikais mūsų jaunimo, piliečių, visuomenės labui.“

Šioje strategiškai svarbioje ir į veiksmus orientuotoje analizėje pateikiami duomenys iš **EMCDDA** narkotikų stebėsenos sistemos ir **Europolo** operatyvinės informacijos apie organizuotą nusikalstamumą. Iš naujausių duomenų ⁽³⁾ matyti, kad bendras narkotikų prieinamumas Europoje išlieka labai didelis ir kad vartotojai nekintančiomis arba mažėjančiomis kainomis gali įsigyti įvairiausių labai grynų ir labai stiprių produktų. Viena iš svarbių kompleksinių šios ataskaitos temų yra narkotikų gamybos poveikis aplinkai, įskaitant miškų kirtimą ir cheminių atliekų išmetimą, kurie gali padaryti žalos aplinkai, kelti pavojų saugai ir lemti dideles valymo išlaidas.

Su ES narkotikų rinkos veikla siejamas smurto ir korupcijos masto didėjimas

Ataskaitoje atkreipiamas dėmesys į didėjančią Europos – kaip tikslinio ir kaip narkotikų gamybos regiono – svarbą ir pateikiami duomenys apie tai, kaip smurtas ir korupcija, seniai klestintys įprastinėse narkotikus gaminančiose valstybėse, dabar vis dažniau stebimi ES valstybėse. Viena iš šioje analizėje aptariamų narkotikų rinkos keliamų plataus masto pasekmių yra jos neigiamas poveikis visuomenei (pvz., gaujų smurtas, su narkotikais susijusios žmogžudystės), taip pat valdžios institucijoms tenkanti ir su valdymu susijusi našta. Ataskaitoje, be kita ko, analizuojamos narkotikų rinkos sąsajos su platesne nusikalstama veikla (pvz., prekyba žmonėmis, terorizmu), taip pat jos neigiamas netiesioginis poveikis teisėtai ekonomikai (pvz., kaip su narkotikų prekyba siejamas pinigų plovimas kenkia teisėtam verslui) (žr. infografiką I dalyje ir 1.2 pav.).

Prekyba, technologijos ir nusikalstamos priemonės skatina narkotikų rinką ir padeda kurti jai palankias sąlygas

Ataskaitos duomenimis, *globalizacija, technologijos ir inovacijos* bei *nusikalstamos priemonės* yra trys pagrindiniai veiksniai, skatinantys narkotikų rinkos vystymąsi ir padedantys jai vystytis. Visuotiniausiais ryšiais labiau susaistytoje ir technologijomis grindžiamoje rinkoje organizuoto nusikalstamumo grupuotės naudojasi galimybėmis, kurias atveria besiplečiančios komercinės rinkos, susiję pokyčiai logistikos sektoriuje ir skaitmeninimas. Ataskaitoje išreiškiamas susirūpinimas dėl didesnės narkotikų kontrabandos jūra diversifikacijos (2.4 pav.) ir piktnaudžiavimo bendrąja aviacija (pvz., privačiais orlaiviais, dronais) nusikalstamais tikslais (2.5 pav.). Taip pat sparčiai daugėja narkotikų gabenimo naudojantis pašto ir siuntinių paslaugomis atvejų – tai susiję su Europoje stiprėjančiomis narkotikų prekybos internetu ir didesniu prekių kiekių gabenimo tendencijomis.

Regimajame ir slaptajame žiniatinkluose veikiančiose prekyvietėse, taip pat socialinės žiniasklaidos priemonės, žinučių paslaugos ir mobiliosios programėlės atveria galimybes prekiauti narkotikais internetu. Slaptosios prekyvietės išlieka atsparios atitinkamoms poveikio priemonėms (šiuo metu vis dar veikia maždaug 10 tokių prekyviečių, žr. 2.8 pav.), taip pat atsirado konkrečioms tautinėms ir kalbinėms grupėms skirtų internetinių parduotuvių ir prekyviečių. Neteisėti ginklai, šifruoti išmanieji telefonai ir suklastoti dokumentai – tai vienos iš pagrindinių nusikalstamų priemonių, kurias vis dažniau naudoja narkotikų platintojai.

EMCDDA direktorius Alexis Goosdeel sako: „Ši ataskaita yra aiškus raginimas politikos formuotojams imtis priemonių suvaldyti sparčiai augančią narkotikų rinką, kuri jungia vis daugiau valstybių ir kurioje vis dažniau pasitelkiamos skaitmeninės technologijos. Intensyvi narkotikų gamyba ES valstybėse ir už jos ribų lemia didelį natūralių ir sintetinių psichoaktyviųjų medžiagų prieinamumą. Tai reiškia, kad vartotojai dabar gali prieinamomis kainomis įsigyti įvairiausių labai stiprių ir grynų produktų. Vis didesnį susirūpinimą kelia ES didėjantis su narkotikais susijusio smurto ir korupcijos mastas. Būtina nedelsiant imtis veiksmų siekiant sumažinti ilgalaikes narkotikų rinkos keliamaspasekmes sveikatai ir saugumui“.

Europolo vykdomoji direktorė Catherine De Bolle pabrėžia: „Vykdydamas savo operatyvinę veiklą ir analizuodamas iš ES valstybių narių gautą žvalgybinę informaciją, Europolas mato aiškų kontrabandos veiklos masto didėjimą. Teisėsaugos institucijoms būtina stabdyti šį augimą, todėl mes daug investuojame į pagalbą atliekant Europoje vykdomus su narkotikais susijusius tyrimus. Europolo taikinyje – konkrečios aukščiausio lygio organizuoto nusikalstamumo grupuotės, kurios iš daugybės savo aukų nelaimės uždirba labai daug pinigų.“

Itin atidžiai stebimos pagrindinės narkotikų rinkos

Ataskaitoje išsamiai analizuojamos Europoje vartojamų pagrindinių narkotikų rinkos, aptariamas jų šrautas nuo gamybos iki vartojimo.

- **Kanapės – vis didėjanti produktų įvairovė:** Tai yra didžiausia narkotikų rinka Europoje, vertinama ne mažiau kaip 11,6 mlrd. EUR; per praėjusius 12 mėnesių šio narkotiko vartotojų maždaug 25 mln. europiečių (15–64 metų). Ataskaitoje teigiama, kad, nors Europoje tebedominuoja džiovintos kanapės ir kanapių derva, kanapių produktų įvairovė vis didėja. Įvairiais pavidalais parduodami stiprūs ekstraktai, vaistiniai preparatai ir sveikatingumo produktai iš kanapių, taip pat vis dažniau – preparatai su kanabidioliu arba nedidelės koncentracijos THC (3.1 pav.). Dėl to itin svarbu atidžiai stebėti jų stiprumą ir galimą poveikį sveikatai. Padidėjus smurto tarp kanapes platinančių organizuoto nusikalstamumo grupuočių mastui, teisėsaugos institucijoms tenka didesnė našta.
- **Heroinas ir kiti opioidai – didelė grėsmė sveikatai ir susirūpinimas dėl pirmtakų:** Opioidų vartojimas tebesiejamas su didžiausia neteisėtų narkotikų vartojimo ES keliamų pavojų (įskaitant mirtį) dalimi. ES mažmeninė heroino rinka, kurioje yra maždaug 1,3 mln. probleminių opioidų (daugiausia heroino) vartotojų, vertinama apytikriai ne mažiau kaip 7,4 mlrd. EUR per metus. Balkanų kelias tebėra pagrindinis heroino kontrabandos į ES koridorius, bet yra ženklų, kad padidėjo kontrabandos pietiniu keliu, ypač Sueco kanalu, mastas (4.8 pav.). Taip pat surinkta įrodymų, kad ne pagal paskirtį vartojamas ir kontrabanda iš ES į regionus, kuriuose gaminamas heroinas, gabenamas heroino pirmtakas acto rūgšties anhidridas. Vis didesnę grėsmę sveikatai kelia labai stiprūs sintetiniai opioidai (pvz., fentanilio

dariniai). Jie vis dažniau parduodami internetu ir pristatomi paštu, dažnai nedidelėse pakuotėse, kuriose yra daug galimiems vartotojams skirtų dozių.

- **Kokainas – rekordiškai didelis gamybos mastas ir besiplečiančios rinkos:** Tai yra antras pagal vartojimo dažnumą ES neteisėtas narkotikas, kurio mažmeninė rinka vertinama apytikriai 9,1 mlrd. EUR. Maždaug 4 mln. europiečių (15–64 metų) teigia vartoję šio narkotiko per pastaruosius 12 mėnesių. Daugiausia kokaino vis dar suvartojama Europos pietuose ir vakaruose, tačiau ši rinka plečiasi. Dėl rekordiškai didelio kokaino gamybos masto Lotynų Amerikos šalyse suaktyvėjo šio narkotiko kontrabanda į ES (daugiausia gabenama jūriniais konteineriais), kur užregistruotas rekordiškai didelis kokaino konfiskavimo atvejų skaičius. Europos organizuoto nusikalstamumo grupuočių veikla Lotynų Amerikos šalyse suteikia joms galimybę valdyti šio narkotiko tiekimą nuo pradžios iki galo. Gali būti, kad tai skatina konkurenciją kokaino rinkoje, o tai siejama su smurtu ES valstybėse. Atrodo, kad ES tampa kitoms rinkoms (pvz., Artimųjų Rytų, Azijos šalims) skirtu kokaino tranzito zona.
- **Amfetaminas, metamfetaminas ir MDMA – Europoje klestinti didelio masto gamyba vidaus vartojimui ir eksportui:** Šie narkotikai sudaro maždaug 5 proc. visos ES narkotikų rinkos: ES amfetamino ir metamfetamino mažmeninė rinka vertinama apytikriai ne mažiau kaip 1 mlrd. EUR, o MDMA – 0,5 mlrd. EUR. Per pastaruosius 12 mėnesių amfetamino arba metamfetamino vartojo maždaug 1,7 mln. europiečių (15–64 metų), o MDMA (vadinamojo ekstazio) – maždaug 2,6 mln. Europos Sąjungoje šios medžiagos kartais gaminamos pramoniniu mastu ir yra skirtos tiek vidaus vartojimui, tiek eksportui. Taikant naujus gamybos metodus gaminami grynesni ir pigesni produktai, o organizuoto nusikalstamumo grupuotės kontroliuoja visą logistikos grandinę.
- **Naujos psichoaktyviosios medžiagos (NPM) – aptinkama mažiau tokių medžiagų, bet stiprios medžiagos kelia rimtą grėsmę sveikatai:** Tai yra įvairios medžiagos, kurios kaip narkotikai nekontroliuojamos tarptautiniu lygmeniu. Kiek vertinama naujų psichoaktyviųjų medžiagų rinka, nežinoma, tačiau 2018 m. ES ankstyvojo perspėjimo sistemai buvo pranešta apie 55 tokias medžiagas, tad šiuo metu stebima iš viso 731 NPM. Pagrindinė naujų psichoaktyviųjų medžiagų kilmės šalis yra Kinija, šiek tiek mažiau jų atkeliauja iš Indijos. Manoma, kad politinės atsakomosios priemonės ir teisėsaugos institucijų veikla kilmės šalyse padėjo sumažinti atsirandančių naujų psichoaktyviųjų medžiagų skaičių (2014 m. pranešta apie 101 NPM). Vis dėlto naujos psichoaktyviosios medžiagos toliau kelia rimtą tarpvalstybinę grėsmę sveikatai – rinkoje pasirodo stiprūs sintetiniai opioidai, kanabinoidai ir padirbti benzodiazepinai, kurie siejami su pranešimais apie sveikatai ekstremalias situacijas ir mirties atvejus.

Kaip pažaboti narkotikų rinkas – pagal dabartinį ir būsimus scenarijus įgyvendinami veiksmai

Ataskaitoje pabrėžiama, jog siekiant pažaboti narkotikų rinką, kuri tampa vis sudėtingesnė, vis geriau prisitaikanti ir vis dinamiškesnė, ES vykdoma politika ir taikomos atsakomosios priemonės turi būti tokios pat lanksčios, lengvai pritaikomos ir kompleksinės. Ataskaitoje pristatomos labai įvairios šiuo metu taikomos priemonės, kuriomis siekiama pažaboti narkotikų tiekimą, įskaitant operatyvines priemones korupcijai uostuose mažinti ir neteisėtų narkotikų laboratorijas naikinančių pareigūnų mokymą. Joje taip pat aprašomos visos šiuo metu įgyvendinamos įvairios politikos priemonės (pvz., koordinavimo struktūros, teisės aktai, bendradarbiavimo programos ir finansinės priemonės).

Ataskaitoje nurodytos pagrindinės sritys, kuriose būtina imtis atitinkamų veiksmų: pasaulinėje narkotikų rinkoje veikiančių aukščiausio lygio organizuoto nusikalstamumo grupuočių verslo modelių griovimas; pažeidžiamumo prie išorinių sienų mažinimas; investavimas į teismo ekspertizės ir toksikologinių tyrimų pajėgumus, siekiant neatsilikti nuo inovacijų narkotikų gamybos srityje.

Agentūros pabrėžia, kad, vadovaujantis į ateitį orientuotu požiūriu, bus lengviau pasirengti reaguoti į galimus būsimus iššūkius, kaip antai virtualią valiutą, dronų technologijas, tiekimo grandinės logistikos automatizavimą ir dirbtinį intelektą.

Pastabos

(¹) *2019 EU Drug Markets Report (ES narkotikų rinkų ataskaita 2019)*, įskaitant santrauką, anglų kalba skelbiama adresu www.emcdda.europa.eu/2019/drug-markets ir www.europol.europa.eu.

Kartu skelbiamas 12 informacinių dokumentų leidinys, kuriame aptariami 2016 m. nustatyti trūkumai. Šis informacinis pranešimas parengtas 24 kalbomis. Ši ataskaita yra kas trejus metus (nuo 2013 m.) skelbiamos dokumentų serijos dalis.

(²) Ataskaitoje naudotą grafiką galima parsisiųsti iš EMCDDA mediatekos, www.emcdda.europa.eu/media-library

(³) Šioje ataskaitoje pateikti duomenys susiję su 2017 m., nebent būtų nurodyta kitaip.